

Chầy và Cối

Hôm trước, tôi đã chia sẻ quan điểm cá nhân của mình về văn hóa. Hôm nay, xin gửi đến các bạn một số thông tin về những vật dụng mà tôi đã nêu trên, dưới quan điểm của một số học giả, nhà nghiên cứu văn hóa Việt Nam, để cùng hiểu rõ hơn về những đồ vật quen thuộc trong đời sống chúng ta. Trước hết, là những tư liệu về Chày và Cối.

Trong cuốn *Văn minh vật chất của người Việt* của tác giả Phan Cẩm Thượng, ông dành hẳn một mục (mục 7) trong chương 2 (từ trang 153 đến 156) để nói về Chày và cối. Khi đọc chương này của bác Thượng, tôi thấy ông không gọi bằng “Chày” mà gọi bằng “Chây”. Suy nghĩ về độ chính xác của 2 từ này, tôi đã tra cứu từ điển tiếng Việt và thấy họ định nghĩa như sau:

- **Chày** (danh từ): *Dụng cụ dùng để giã, thường làm bằng một đoạn gỗ hoặc một thỏi chất rắn và nặng*

- **Chày** (tính từ): *Muộn, chậm: không chóng thì chày - Sao sao chẳng kịp thì chày/Cha nguyên trả đặng ơn này thì thôi*
(Nguyễn Đình Chiểu)

Nếu theo đúng định nghĩa, có thể nói từ “Chày” đúng hơn, nhưng khi suy nghĩ về cách gọi “Chày” của bác Thượng, tôi nghĩ – đó mới lại là một khái niệm “chuẩn” về mặt văn hóa. Vì nguyên gốc của nó là “Chày”, nhưng theo thời gian, qua nhiều thế hệ, đặc biệt là ở vùng nông thôn, đến giờ tôi vẫn thấy người ta nói từ “Chày” nhiều hơn. Không rõ lý do dẫn đến việc khác biệt này nằm ở đâu, ở cái phát âm khó hơn của từ “Chày” so với “Chày” hay vì lý do nào khác? Nhưng tôi thấy, trong toàn bộ cuốn *Văn minh vật chất của người Việt*, bác Thượng rất triệt để trong cách dùng từ theo lối nói “dân gian”, không chỉ riêng với “Chày” mà nhiều vật dụng khác cũng được bác gọi với cách gọi phổ biến nhất – chứ không phải cách gọi chính xác theo định nghĩa hàn lâm. Do vậy, xin mạn phép gọi đúng theo danh từ mà bác Thượng dùng để nói

tiếp về Chầy và Cối

Trong mục 7 cuốn *Văn minh vật chất*, bác Thượng có đoạn viết thế này: “ *Nếu như với hai loại cối quay trên đều có hai nửa trên và dưới, nửa động nửa tĩnh, thì các loại cối có chày là biểu hiện cụ thể hơn của cái triết lý sinh tồn. Cối là cái, chày là đực, chày đâm vào cối là biểu thị của hành vi giao hợp giữa hai giống mà sinh tồn. Cái này được hình tượng hóa trong vật thờ Nõn Nường, hoặc Nõ Nường bằng gỗ...* ”

Đọc đoạn này, chắc hẳn nhiều người tủm tủm cười vì những hình dung, tưởng tượng mà ai cũng biết nhưng mấy người nói ra về chày và cối. Bác Thượng thì nói đúng với cảm nhận, với hiểu biết của mình, không né tránh, ngại ngùng. Bản thân tôi khi đọc đến đây cũng có cảm giác gì đó hơi “gai gai”, nhưng suy nghĩ lại mới thấy sao mà văn hóa Việt mình nó thâm thúy, mà cũng gần gũi đến thế. Mọi đồ vật được sáng tạo ra không chỉ để phục vụ cho lao động, sinh hoạt, mà

còn chứa đựng những hình tượng vô cùng quen thuộc và rất đời tự nhiên.

Bác Thượng cũng đưa ra nhiều mẫu Chày Cối đặc trưng của một số vùng miền, một số hình ảnh bác chụp từ các bảo tàng, một số khác bác vẽ minh họa bằng tay (dân Mỹ thuật có khác, sẵn công cụ để phục vụ cho bài viết quá). Những hình ảnh bác Thượng minh hoạt tôi tìm trên mạng không có, nhưng nhờ gợi ý của bác, tôi cũng xin tổng hợp lại đây một số hình ảnh có trên Google để mọi người cùng so sánh sự giống và khác nhau của Chày cối ở mỗi vùng miền:

Chày cối phổ biến ở miền Bắc Việt Nam

